

Esther

Eva Bentis

‘Kom, Mirley, naar bed.’

‘Moeder Jo zou nog voorlezen.’

‘Mevrouw Muurling leest vanavond niet voor. Kom mee,’ zei Esther. Met de nadruk op ‘mevrouw Muurling’. Mirley en zij hadden maar één moeder en dat was Mutti. Hoe vaak had ze dat wel niet gezegd?

Mirley rukte zich los en rende naar de keuken. ‘Moeder Jo, leest u straks voor?’

Alweer moeder Jo. Ergerlijk, achterlijk kind.

‘Natuurlijk.’

‘Mirley,’ zei Esther onder aan de trap, ‘het is tijd. Je weet wat Mutti heeft gezegd. Je krijgt bronchitis als je niet genoeg slaapt.’ Op sabbatavond liegen. Maar dat was Mirleys schuld. Stommerd. Begreep ze dan niet dat ze gewoon mee naar boven moest?

‘Je hoeft pas naar bed als het donker is,’ hoorde Esther vanuit de huiskamer een van de dochters van mevrouw Muurling zeggen. Om haar te pesten.

En ja hoor, Mirley glipte naar binnen.

Esther stooft achter haar aan. ‘Kom, Mirley,’ zei ze.

De meiden lachten. Het maakte haar driftig. ‘Dummköpfe.’

‘Praat Hollands, Esther, ook als je boos bent,’ riep mevrouw Muurling.

‘Kaaskoppen.’ Het klonk minder heftig. Esther trok Mirleys arm bijna uit de kom.

Esther miste Mutti. Mutti. Ze schudde haar zwarte vlecht naar achteren en zuchtte. Woonden ze nog maar in Berlijn! Vati ging elke dag naar de universiteit en zij naar school. De geur van kippensoep op vrijdagavond, de brandende kaarsen.

Het einde van al het goede begon in de *Kristallnacht*, waarvan ze zich niet veel meer herinnerde dan brekend glas en Vati die handenwringend door de kamer ijsbeerde. Een paar jaar later was er de vlucht

naar het vlakke, verre land. Die herinnerde ze zich veel beter. Steeds verder van Berlijn. Berlijn was een droom die in een nachtmerrie eindigde. De Duitse inval in het nieuwe vaderland. Daarna de mislukte vlucht naar Zwitserland. Verraad. Ze hadden nog geluk gehad. Zij waren niet opgepakt, anderen wel.

Wat ze geluk noemden... Met Vati, Mutti en Mirley in een klein zolderkamertje, waar ze hun behoeften op een emmer moesten doen die eens in de paar dagen werd geleegd, waar ze niet hardop mochten praten, waar ze zelfs niet fluisterend ruzie konden maken, waar Mirley weer in bed ging plassen en overdag de lakens gedroogd moesten worden. Wat een geluk.

Vati's relaties vonden een betere oplossing, waarvoor de familie gesplitst moest worden. Esther had geluidloos gehuild. Mutti had haar door elkaar geschud. Als oudste moest zij flink zijn, goed voor haar zusje zorgen en sabbat viëren. Zij was toen dertien en Mirley vier.

Op een rottag haalde een dame die naar parfum rook, Mirley en haar op. Ze bracht hen naar het eerste onderduikadres. Esther beschouwden ze als een dienstmeid en Mirley als een lastpak. Tegen de gierende heimwee kon Esther niets doen. Flink zijn, hoe moest dat? Als ze heimwee had, vergat ze Hollands te praten. De onderduikvader sloeg haar. In zijn huis geen moffentaal!

Het tweede adres was te gevaarlijk. Een NSB-sstraat. Zenuwtoestanden toen Esther eens een luchtje schepte. Alsof ze iemand vermoord had, zo waren ze tekeergegaan.

De volgende dag haalde mevrouw Muurling hen op. Ze drukte Esther zo stevig tegen zich aan dat ze bijna stikte. Ze noemde hen 'lieve kinderen' en nam hen mee naar haar huis, aan de rand van de heide in een straat met één NSB-gezin.

In het begin duizelde het Esther. Er waren de zeven dochters van mevrouw Muurling. Dan waren er de andere onderduikers. Twee jongetjes, de ene nog een baby en de ander – Eddy – vijf jaar oud, en een stoet volwassenen. Zij, Mirley en de twee jongetjes bleven, de volwassenen kwamen en gingen. Tot de zomer. Het werd te gevaarlijk, het was soms zo'n lawaai in huis dat het wel een synagoge leek.

Esther was er eerst blij om dat het wat rustiger werd. Later niet meer. Het was saai, vooral omdat ze zonder de juiste papieren niet naar school kon. Wel iedere dag een portie huiswerk. Als de kleintjes naar bed waren, overhoorde mevrouw Muurling haar. Saai. Saai. Aan die oorlog kwam maar geen einde.

Eindelijk wilde Mirley mee naar boven, op voorwaarde dat Esther haar dubbel zo lang zou voorlezen.

Ze liepen mevrouw Muurlings kamer binnen. Daar sliepen Eddy en de baby in het dubbelbrede bed; bij een razzia zou een beslapen kinderledikantje moeilijk uit te leggen zijn. Eddy kwam naar haar toe. Omdat hij ondanks zijn blonde haar en blauwe ogen van het uitverkoren volk was, mocht hij met hen sabbat vieren op Esthers bed.

Haar schat lag diep onder de dekens. Een paar kaarsen. Geen lucifers. Die had ze niet durven pakken. Ze streek zogenaamd een lucifer af en stak zogenaamd de kaarsen aan. Haar bed was de tafel. Feestelijk gedekt, met moeders kristallen glazen, die glimmend opgewreven waren, en het pas gepoetste zilver. Mirley zei dat het bed geen tafel was en dat er geen glazen stonden. Het stomme kind. Esther deed haar handen voor haar ogen en sprak het korte gebed uit. Ze wilde dat Eddy voor vader speelde en het kind Mirley zegende door zijn handen op haar voorhoofd te leggen. Eddy keek slaperig om zich heen. Boos schudde Esther hem heen en weer.

De sabbatsviering was nep, net als de kippensoep van mevrouw Muurling. Een kip had die soep nooit gezien. Nee, dan de soep van Mutti. Daar ging een hele soepkip in. En alles was kosjer. Esther wiegde heen en weer. Als ze haar ogen sloot, zat ze aan tafel in Berlijn, hoorde ze haar vaders krachtige stem, zag ze het zachte kaarslicht over het witte linnen vallen.

De illusie werd wreed verstoord door gerammel aan de achterdeur. Mirley kroop naar haar toe. Snel duwde Esther de kaarsen diep onder de dekens. Gelukkig – zachte mannenstemmen. Fascisten schreeuwden altijd. Razzia op komst, dat wel. Sluipende voetstappen door het huis van mannen uit de buurt die niet thuis durfden te blijven. Het luik naar de kruipruimte onder de voordeurmat ging open, gekraak van de trap naar zolder, naar de onzichtbare eenpersoonskamers achter de muren.

Mevrouw Muurling kwam naar hen toe.

‘Naar de hei, de Duitsers kunnen er elk moment zijn.’

Mirley drukte zich tegen Esther aan. Zij wilde hier blijven. Met Esther. Zo bang voor de buitenwereld was ze gemaakt op de vorige onderduikadressen.

‘Weten jullie het zeker?’ vroeg mevrouw Muurling. ‘Ja? Dan weet je hoe je heet, Mirley?’

‘Mirley.’

‘Nee. Jij bent nu even Greet. Je doopnamen.’

‘Ik ben niet gedoopt.’

‘Je doopnamen, je achternaam. Schiet op. Je weet het best.’

‘Margaretha Elisabeth Muurling.’ Mirley fluisterde de namen.

‘Goed zo. Ga maar lekker naar beneden. Ik kan ervan opaan dat jij je Beppie noemt?’

Esther knikte.

Binnen vijf minuten was het stil in huis, op het orgelspelen van mevrouw Muurling na. Mirley zong mee. Esther repeteerde de Latijnse verbuiging van man: vir, viri, viro, virum, viro, vire; viri, virum, viris, viros, viris. Het wachten op wat komen ging was misschien nog wel het ergste. Soms dacht Esther dat ze net zo lief opgepakt wilde worden, om niet meer de spanning te voelen van het wachten op de klop op de deur. Maar als ze aan de gefluisterde verhalen dacht over kampen waarvan niemand terugkwam, wist ze wel beter. Waren Vati en Mutti veilig? Hoe konden ze elkaar na de oorlog terugvinden? Geen zorgen om de dag van morgen, zei mevrouw Muurling als ze erover piekerde.

Piepende autoremmen, harde stemmen van deur tot deur.

‘Verlos mij, Heer, van ’s mensen overlast,’ zong mevrouw Muurling. Het orgel zwoegde en kreunde. Nu deed Esther zo hard mogelijk mee, om de geluiden van buiten te overstemmen.

In een korte adempauze klonk er gebonk. Het orgel steunde nog na toen mevrouw Muurling naar de voordeur liep. Zou het haar lukken om de soldaten weg te krijgen? Esther beet zo hard op haar lippen dat ze bloed proefde. Ze hoorde mevrouw Muurling in bijna accentloos Duits vragen wat ze zo laat op de avond voor de heren kon doen. Door het mooie Duits reageerden de soldaten minder bars.

Esther sloop naar de gang. Ze keek door de kier van de vestibuledeur naar de Duitsers. Mevrouw Muurling zwaaide met haar trouwboekje, waarin stond dat ze weduwe was. De soldaten zetten een voet tussen de deur en probeerden haar opzij te duwen. Massief bleef ze op het luik naar de kruipruimte staan. ’s Avonds laat kwam er bij haar geen herenbezoek over de drempel. Een van de soldaten bladerde in het trouwboekje. Doordringend keek ze hem aan. Wat zou zijn moeder ervan zeggen als ze wist dat hij een arme weduwe lastigviel? Ze vroeg naar een hogergeplaatste met meer begrip. De soldaten keken

elkaar aan. De ene greep zijn geweer steviger vast. Ging hij schieten? Nee. Hij draaide zich op zijn hakken om. Zijn collega ging achter hem aan. Mevrouw Muurling sloot de deur en leunde er even tegenaan. Toen ze Esther zag, lachte ze. 'Die zijn weg. Zie je wel, het komt allemaal goed.'

Razzia voorbij, tot de volgende keer. De klopp in Esthers keel verdween langzaam. De lichten in de kamer waren uit, de blinderingsgordijnen omhooggeschoven. Ze zagen hoe de mannen die in andere huizen voor de arbeidsinzet waren opgepakt in een veewagen werden gejaagd. Er liep een gezin tussen. Mevrouw Muurling wist in welk huis deze onderduikers hadden gezeten.

'Moeten ze naar een kamp?' vroeg Esther.

'Ik kan geen koffiedik kijken, kind,' zei mevrouw Muurling.

De laatste auto's reden de straat uit.

Nooit eerder was het zo klammig benauwd geweest. In de schaduw van de sterappelboom hielpen Greet, Esther en Mirley mevrouw Muurling met het afhalen van slaboontjes. De baby lag op het kleed. Eddy en de andere dochters waren naar school. Insecten zoemden. Uit een van de tuinen klonk operagezang. Vrede in oorlogstijd.

Esther knakte een handvol boontjes doormidden. Haar beweging stakte toen er drie keer achter elkaar op de bel werd gedrukt. Code voor: de vijand is in aantocht. Greet pakte de baby op en vluchtte door het gat in de heg naar de tuin van de burens. Daarvandaan zou ze door nog drie tuinen gaan voor ze door een tuinhekje zou lopen, kalm, alsof ze met haar kleine broertje op de hei wilde gaan wandelen.

'Gaan jullie met Greet mee?' vroeg mevrouw Muurling.

'Nee.' Mirleys stem klonk gespannen.

'Jullie zijn Beppie en Greet en jullie zijn thuis vanwege de waterpokken. Goed onthouden.'

Mevrouw Muurling stak het mesje in de schortzak. Het bellen was in bonken overgegaan. Esther hoorde mevrouw Muurling vragen waar de brand was en of de man zijn voet van haar drempel wilde halen. In het Hollands. Er kwamen toch altijd Duitse soldaten? Was dit gunstig of ongunstig? Esther trok Mirley snel mee het schuurtje in.

'Mond houden. We hebben niet de hele dag de tijd.'

'U kunt gaan, ik heb u niet uitgenodigd,' zei mevrouw Muurling.

'Jawel, dame, je verwachtte ons.'

‘Dan bent u waarschijnlijk aan het verkeerde adres.’ Ze rekte tijd, begreep Esther, om ervoor te zorgen dat Greet weg kon komen. ‘U hoeft mij niet opzij te duwen. Mag ik uw papieren zien?’

‘Mens, schiet op.’ Een schelle stem.

‘Geen papieren, heren? Waar is uw bevelvoerende officier?’

‘Genoeg gekletst,’ zei een andere stem. ‘Opzij.’

De deur sloeg dicht. Af en toe hoorde Esther stemmen uit het huis waaien. Ze trok de trillende Mirley tegen zich aan en keek om zich heen. Stel dat ze hiernaartoe kwamen, dan was de enige verstoppplaats het kolenhok achter het schot. Voor alle zekerheid sleepte ze de tegenstribbelende Mirley ernaartoe. Toen ze net achter het schot stonden, hoorden ze de keukendeur opengaan. Esther duwde Mirley verder het hok in. ‘Alles onder controle,’ fluisterde ze. ‘Over drie minuten zijn ze weg.’ Ze drukte haar vingers op Mirleys lippen.

Het grind knerpte. De schuurdeur werd opengetrokken. Esthers nagels drongen in haar handpalm. ‘Niets te zien,’ zei een man. De voetstappen hielden even stil bij het schot en verwijderden zich weer.

Esther haalde opgelucht adem. Met de diepe ademhaling kwam er kolengruis in haar neus. Voor ze haar neusvleugels had kunnen dichtdrukken, ontsnapte er een nies.

‘Beet,’ schreeuwde de schelle.

‘Niet zo tekeergaan. De meisjes zijn geen mannen gewend,’ zei mevrouw Muurling. ‘Kom maar achter het schot vandaan, lieverds. De heren blaffen wel akelig, maar ze bedoelen het niet verkeerd. Ik zei u al dat twee van mijn dochters thuis waren. U heeft hun stamkaarten gezien. Kom niet dichterbij, ze hebben de waterpokken.’

De mannen deinsden achteruit. ‘Wie zich in het kolenhok verstoppt, heeft iets te verbergen.’

‘Stelt u zich niet aan. Ze schrokken van u. Sinds hun vader is overleden, zijn er geen vreemde heren in huis geweest. U heeft zeker geen dochters.’

De ene had een frettenkop met frettenogen. De andere, met een varkenssnuut, wees naar Mirley. ‘Jij daar. Hoe heet je?’

‘Mijn doopnaam?’ vroeg ze benauwd.

‘Naam,’ snauwde hij.

‘Margaretha Elisabeth Muurling.’

De lippen van de fret lazten de woorden mee van de stamkaart. Het klopte.

‘En jij?’

‘Maria Elisabeth Muurling. Beppie.’

‘Wat wilt u van die kinderen? U ziet toch dat ze sprekend op mij lijken.’

De mannen aarzelden.

‘Een vrouw alleen met herenbezoek geeft praatjes in de buurt.’

‘Het kan,’ zei het varken. ‘Ze hebben hun moeders ogen en mond. En dezelfde kleur haar.’

‘Er klopt iets niet. Voor wie zijn die luiers op zolder?’ De fret keek naar Mirley.

‘Luiers?’ vroeg Esther. ‘Welke luiers?’

‘Hij bedoelt de damasten servetten, die op zolder te drogen hangen,’ zei mevrouw Muurling.

‘Hou je bek of ik sla hem dicht,’ zei de fret. ‘Die luiers op zolder. Voor wie zijn die?’

‘O, bedoelt u die?’ antwoordde Esther. ‘Die gebruiken we bij het eten om onze mond af te vegen.’

Mevrouw Muurling veegde wat zweet van haar gezicht.

‘Denk je er zo gemakkelijk vanaf te komen?’ vroeg de fret. ‘Mee, jij.’ Hij pakte haar stevig vast.

‘Moeder,’ gilde Mirley. Ze klemde zich aan haar vast. ‘Moeder Jo, niet meegaan.’

Mevrouw Muurling bukte zich en gaf haar een zoen. ‘Lieverd, het duurt niet lang. Ik heb niets verkeerd gedaan. Hoe durft u mij zo te behandelen onder het oog van mijn twee meisjes! Over een kwartier komt de rest uit school. Kunt u wel met z’n tweeën tegen een arme zwakke weduwe? Hier zult u meer van horen.’

De burenliefden lieten zich niet zien en het operagezang hield op. Het kwartier duurde lang. De dochters van mevrouw Muurling kwamen bezorgd thuis. Twee bleven er bij Esther en Mirley, terwijl Greet direct met de twee jongetjes naar een veiliger adres vertrok. Niemand dacht aan eten of aan school en in de schemering sloten ze zonder ruzie de blinderingsgordijnen.

Na spertijd werd er op het raam geklopt. Esther verstijfde. Jopie deed open. Het was de dame die Esther en Mirley naar het eerste onderduikadres had gebracht. Ze kwam hen ophalen. Met tegenzin liep Esther door de donkere gang om boven haar spullen bij elkaar te

zoeken. Terwijl ze langs de vestibule liep, werd er kort aangebeld. Nu zijn wij aan de beurt, dacht Esther. Maria Elisabeth Muurling. Zo heette ze. Maria Elisabeth Muurling. Ze opende de deur en zag mevrouw Muurling. Pas toen die haar omhelsde, durfde Esther te geloven wat ze zag.

‘Ik ben wat later dan ik dacht. Hebben jullie al gegeten?’

Een gescheurde jurk, blauwe plekken en wonden op de armen, een opgezette wang, kapotte lippen, gezwollen ogen. Maar ze was het. Ze omhelsde alle kinderen en droogde Esthers tranen. Iedereen riep door elkaar. Wat was er gebeurd?

‘Eerst eten.’

Ze kookte boontjes, schildte aardappels en maakte een surrogaatpudding. Het enige waaraan te zien was dat de arrestatie haar had aangegrepen, waren de drie kleine glaasjes mierzoete bruidstranen die ze achter elkaar aan de aanrecht leegdrank.

‘Nu vertellen,’ zei Esther. ‘Ze weten al over de twee mannen die u hebben meegenomen.’

‘Wat valt er te zeggen? Twee achterlijke SD’ers waren te stom om te zien wat ze konden zien. Luiers, dotten poetskatoenen, afgedekte luiken. Ondanks hun gebrek aan fantasie voelden ze aan dat er iets niet klopte.’ Ze streek het haar naar achteren. Esther zag een kale, bebloede plek.

‘Ze stopten mij in een kleine cel. De deur had geen kruk aan de binnenkant.’ Dat laatste mompelde ze eerder dan dat ze het hardop uitsprak.

Mevrouw Muurling schonk zich nog eens bruidstranen in. ‘In de verhoorkamer ondervroegen ze mij in het Hollands. Ik antwoordde in het Duits en zei dat gluisperds als zij hun moerstaal niet mochten spreken. Ze wilden mijn naam, adres en woonplaats weten. Ik vroeg of ze mijn persoonsbewijs niet konden lezen. Daar staat ook op dat ik weduwe ben. Ik werkte te langzaam mee naar hun zin. De SD’er rukte aan mijn haren, mijn hoofd kwam bijna tegen zijn borst. Ik rook zijn ongeluchte uniform. Ze begonnen over Eddy. Ik vroeg wat ze op het ventje uit Amsterdam tegen hadden. Ze konden me niets maken. Hollandser dan hij ziet geen kind eruit. Eddy’s kleuterjuf had twijfels omdat hij besneden was, zei hij. En het was ook wel erg toevallig dat zijn papieren bij een overval op de Burgerlijke Stand waren kwijtgeraakt. Ik haalde mijn schouders op. Ze spuugden me in het gezicht en

sloegen me. Het bloed droop van mijn lippen. De ellendeling lachte dat mijn onschuldige bruine ogen blauwzwart zouden worden. Een zweep zwiepte over mijn arm.'

Dat gebeurde er als je werd opgepakt. O, waar waren Vati en Mutti?

'Ze bleven er maar over zeuren dat ik iets te verbergen had,' zei mevrouw Muurling. 'Die gek trok zo hard aan mijn haren dat een pluk haar met huid van mijn hoofd scheurde. Ze schopten me tegen de grond.'

Mirley deed haar handen voor haar oren.

'De deur ging langzaam open. Een officier kwam binnen. Hij vroeg wie ik was. Voor een van de SD'ers iets kon zeggen, antwoordde ik dat ik een weduwe was met zeven dochters, die vals werd beschuldigd. "Waarvan?" vroeg hij. Ik was de zwartjassen voor. Ik zei dat ik een neefje in huis had met blond haar en blauwe ogen. Hij zou van joodse afkomst zijn, omdat zijn huisarts zijn voorhuid had losgemaakt na steeds terugkerende ontstekingen. Zonder reden was ik geschopt en geslagen en gevangen gehouden. Ik had van de bezetter meer fatsoen verwacht. En of de officier wist waar ik mijn beklag kon doen. De officier vroeg naar bewijs. Dat was er niet. Het jongetje zag er volgens de juf Hollands uit, maar het was besneden. De SD'ers vonden dat er iets niet klopte. Dat dachten ze voor de avond boven tafel te krijgen, maar ik bleek een taaie te zijn: het kon langer duren. "Andere aanwijzingen?" vroeg de officier. "Nee," zei de ene timide. "Blödsinn," zei de officier en scheurde de papieren door. Ik kon gaan. Nooit eerder had de lucht er zo blauw uitgezien. Maar helemaal vertrouw ik het niet. Die twee zullen het er niet bij laten zitten. Daarom vertrek ik morgenochtend met Esther, Mirley, Eddy en de baby.' Ze keek naar haar dochters. 'En jullie gaan naar een ander adres. Het zal niet langer dan een paar weken duren. De oorlog is bijna afgelopen.'

Alsof er niets was voorgevallen liep ze naar de boekenkast en haalde er een boek uit. 'Kom, Mirley. Ik had beloofd dat ik zou voorlezen.'